

Əli Rza XƏLƏFLİ,
şair-publisist

Mənim üçün Adil Ağa tələbək dövrü yaddaşımın Adil Qurban oğlu Əhmədovun indiki mükəmməl, müdrik, poetik ruhlu obrazıdır. Təbiət etibarilə dürüst, istər zahiri, istərsə də daxili aləminin tarazlığını qoruya bilən, sözünün dəyərini qorumağını bacaran ziyalıdır. Harda olsa mühitin qaranlıqna varlığından işıq saçan söz

dən öz etdiyi, mənəvi həzmdən keçirə bildiyi mətləbləri oxucusuna təlqin etməyə çalışır. Adilin şeirlərində ana, ata, baba, nənə obrazları həyatın əsas cəhəri kimi canlanır. Onun yaradıcılığının poetik ovqatını bu obrazlar aparıcı xətt kimi təqdim edə bilir. Beləliklə biz nəyin gözəl olduğunu şairin təqdimində daha sərrast, daha aydın anlarıyıq:

"Bir mahnıda oxunur:
"Nə gözəldir ana balalarına
"can" deyir,
Nə gözəldir ana sözləri!
Nə gözəldir ata övladlarına
qəhrəman deyir
Mehribandır ata baxışları,
ata gözləri!
Nə gözəldir bacı qardaşa
"Can! can!" deyir.
Nə gözəldir bacı sevgisi!
Nə gözəldir nənə bəbəklərə
layla deyir."

Müəllif göydən ulduz götürür. Amma həyatın elə həqiqətlərini sözə yığır ki, hər birimizin mənəvi mühtiyi üçün bu sözlər mənəvi qida olur. Sanki nəyi unuduğumuzu düşündürük, sanki müəllifə içimizdə bir minnətdarlıq duyğusu oyanır; nə yaxşı ki, sən bunları, bu sadə həqiqətləri və çoxlarımızın az qala unutmaqda

qata götürür. Bu mənada, Adil Ağanın bu şeiri bəşəri məhiyyət kəsb edir, desəm, yanlışmaram.

Mən Adili gəncliyindən tanıyıram. Təbiət etibarilə zərif, kol dibində bitən bir bənövşəyə də əylməyə hazır olan insan tipidir. Qürurlu, lovgahlı özündən uzaq tutan, sadəliyi ilə cazibə yaradan ziyalı məzmunu daşıyır. Onun "Lirikadan seçmə yarpaqlar" bölümündə təqdim etdiyi şeirləri təbiətə sevgi, təbiətin bütün olanlarına həyatın cəhəri kimi baxması ilə fərqlənir. "Payız lövhələri"ndə oxuyuruq:

Könlümün tənha qalmış
bağçası, bağı,
Rüzgarın oğlan çağı.
Yarpaqların qorxusu,
Son ömrü, son nəfəsi,
Səmada yağış həvəsi...
Qızılı xəzəl qəbiristanlığı.
Yuvasından perikmiş quş kimi,
Hürkər, hürkər..
Əsər, əsər,
Mənzilə tələsər
Ömrün sona yetən yarpaqları...

Onun misralarında çırpınan yarpaqları insan üreynin həyəcanlı döyüntülərinə bənzətmək olar. Ağac da, yarpaq da, xəzəl də, bir sözlə, təbiətin harmoniyasını yara-

dağı, dənizi, qızılgül kolunu, fidan balaları ürəkləri titrədən səslə bizi duyğulandıran səs-söz sahiblərini poetik yaradıcılığının əsas sakinləri hesab edir. Elə ona görə də bütün həyatı, ən xırda cizgilərinə qədər bütün təbiəti, görünən, görünməyənəyi varsa - hamısına aludəliklə, sevgi ilə yanaşa bilir. Bu, o demək deyil ki, Adil nə varsa, gözü tutan hamısına şeir yazır. Onun ruhunu qanadlandıran obrazların hamısını varlığında poeziyadır. Sözə, şeirə gələ də bilər, gəlməyə də bilər.

Adilin mənəvi mühitində həyatın davamlılığına dəli bir inam var. Dünyadan köçmüş nəninin ağrısını nəvəsinin dili ilə öz varlığında daşıyır. Amma bu ağrı onun sabaha inamını qıra bilmir. Çünki burada dünyadan gedən nənə obrazının yaşanlılığı təlqin edən nəvə görünür. Beləliklə həyatın davamlılığına inam hissi bütün bədibinliklərə qalib gəlir. Adil bu duyğulanı "Epiloq əvəzi" adlandırdığı qeydlərində belə verir:

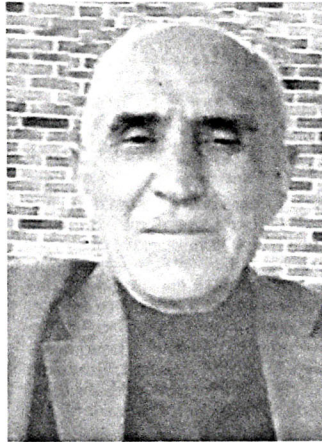
"Nənə, nənə, can nənə,
Mən sənə qurban nənə..."
sən evdən gedəli
Kim danışar nağılları mənzəli?
Necə də acıdır, itiltili həsrətdir

SÖZÜN BİTMƏDİYİ SABAHLAR

adamı, düşüncə, fikir adamı kimi tanınır. Mənim tanıdığım Adil Ağanın bütün mübahisələrdə sözü öz çəkisi ilə fərqlənib. Ən barışmaz tərəflərin uyğun məqamlarını ustahlıqla tapır. Cəmiyyətə naminə səmimiyyəti ilə barışdırıcılıq mövqeyi tutur. Bu saf, sağlam insani duyğuları onun şeirlərindən də nəinki hiss etmək, əm də görmək olar. Çünki o, reallığa çox yaxın müəllifdir. Təsvirlərində obrazları cəmiyyətin içərisindən elə seçib götürür və elə ümumiləşdirir ki, hər kəs öz cizgilərini Adil Ağanın obrazlarında görmək imkanı qazanır.

Adil Ağa cəmiyyətin taleyi üçün narahat olan adamdır. Sanki bütün yazılarında insanlara davranışlarında, müxtəlif məsələləri dəyərliyə endirmələrində ehtiyatlı olmağı təlqin edir. Onun Proloq əvəzi "Nə gözəldir..." lirik etüdünü oxuyuram: "Bəzən valideynlərimizi - ata-analarımızı, baba-nənələrimizi lazımınca, yerində dəyərləndirmir, onları "vaxtı ötmüş", "yararsız" sayır, qocalar evlərinə, sığınacaqlara təhvil verir, aylarla yoluxmayırıq. Hətta haqq dərgahında son mənzilə qovuşdura bilmirik onları! Yaxud..." Təsəffü deyil ki, müəllif bu lirik etüdü "Nə gözəldir" adlandırır. Bir anlığa hələ Adilin yazdığına keçməmiş nəyin gözəl olduğunu özümdə də düşündürək. Elə epiqrafda ki məzmunu yada salmaq kifayət edir. Yəni müəllif tərsinə yozum üslubundan istifadə edir. Ata-babalar, ana-nənələrə "sənin vaxtın keçib" deyən övladlar azdırmı? Əlbəttə, müəllif bu münasibətin tərsini gözəl hesab edir. Adil Ağa sadə, rəvan, düşündüyü kimi yazmağı bacaran müəllifdir.

Kimsəyə asan gəlməsin sadə yazmaq. Elə sadə yazmalasan ki, bu, yağılığa çevrilməsin və nəyin gözəl olduğunu oxucuna inandırma biləsin. Adildə bu inandırma gücü ona görə reallaşa bilir ki, o, həyat təcrübəsin-

olduğu doğruları yada salırsan.

Müəllif öz kitabını bölmələrə ayırır. Hər bölmənin də adına, məzmununa uyğun şeirləri təsnif edir. Birinci bölmə "Dərd, kədər, sevinc göz yaşları" adlanır. Bu bölmədə ikinci Qarabağ müharibəsindəki zəfərlə bitən savaşın qəhrəman oğulları obrazları. Bu bölmədə birinci şeir "Anamla yüzüncü söhbət" adlanır. Zənnimcə, Adil Ağanın bu şeiri dünyaya xəbərdarlıq missiyası ilə qələmə alıb. Maraqlı bir epiqraf da verib: "Dünyada ən çox ölen müsəlmanlardır". Zənnimcə, düşündürücüdür və müəlliflə doğrusu, mən də razıyam. Amma o fikirdə deyiləm ki, qeyri-müsəlmanlar birlişib müsəlmanları ölüme məhkum edirlər. Zənnimcə, müsəlmanlar özləri bu bərdə düşünməlidirlər. Ən doğru, düzgün çıxış yolu da bu düşünmədən sonra araya gələ bilər. Müəllif həmyaşıdlarını, açıq fikirlə dostlarını da adlarını çəkir. Avropa, Asiya, Qərbi-Şərqi mənəvi mühitinin mənzərəsini bir neçə misranın içərisində poetik ov-

dan nə varsa, Adilin poetik çırpıntılarındakı canlana bilir. Bu, şairin uğuru deməkdir.

Doğrusu, Adil nə qədər həyatda təbiətsevərdirsə, elə təbiətin özündə də bir o qədər həyatsevərdir. Arasıra zəngləşmələrində olur, bir-birimizdən hal-əhval tuturuq. Çox vaxt zənglərimizdən dəyərli olur, deyir. Mən də elə həmin duyğu ilə cavab verirəm ki, sən elə - özün də dənizsən.

Biz dəniz anlamını genişlik, zənginlik, həyatın özünü ehtiva edən varlıq kimi başa düşürük. Bəlkə, Adildə də bu sonsuz dəniz sevgisini daşımaq onun təbiətindəki dənizliklə bağlıdır:

İndi yanımdayam,
Səninləyəm, bir dayan, dəniz!
Qəlbimi dinlə, könlümü oxşa.
Bir az dinlə, bir az oxşa,
Dəniz...Dəniz...ay Dəniz!

Daha dənizi canlı varlıq kimi bilib, onunla özü kimi, doğması kimi danışmaq necə olur? Adil ruhunu qanadlandıran, duyğulandıran, məşəni,

nəvəsinin gizlincə
yanıqlı-yanıqlı
"Nənə, nənə, can nənə" deməsi,
Nənə həsrətilə böyüməsi,
Nənə sevgisi ilə nənəsiz

yaşaması,

Nənə atəşi ilə yanması...
Doğrudur, o, nənə sevgisi ilə nənəsiz yaşamağın acısını yazısına gətirməyə bilmir. Amma əks effektlə oxucusuna təlqin edir ki, nəninin varlığı həyatə təzə fidan kimi gələn, göy atan nəvədə yaşamaqdır. Elə buna görə sabaha daha çox inanmaq görəkdir.

Mən Adilin düşüncəsini sözün bitmədiyi məqamda daha aydın görürəm. Çünki onun təbiətində sabaha çəmsuz inam var, yaşamaq hissi var, sözün bitmədiyi sabahların tərənnümü var. Həyat da elə budur.

"Sözüm bitmədi" kitabına dördüklük, "Sevimli şagirdlərimə silsiləsindən" seçmələr, "Qəzəllər", "Poetik esselər" kimi bölmələrdə yer alan şeirləri də daxil edilib. "Sözüm bitmədi" kitabın adıdır. Bu adda bir qədər çətinliklə sezilən bir təəssüf də var.

Mən Adili başa düşürəm. O, dövrünün ünlü şairi ola bilər, yazıçı, publisist ola bilər. Ən başlıcası, savadına və tədqiqatına güvənənməli kimi yetişə bilər. Ancaq ictimai həyat onu daha çox cəlb edir. Rayon qəzetində işlədi, İcra məmurluğunda çalışdı, sovet dövrünün partiya sistemində də fəaliyyət göstərdi. Əlbəttə, həmişə müəllim olaraq qaldı, istər pedaqoji sahədə, istərsə də ziyallığı ilə cəmiyyət içərisində.

Adil Ağanın yaşadığı sərfəli həyatı bilən hər kəs üçün onun təəssüfünə qətiyyətlə təəssüflənməz. Hər kəs ona qismət olan yolda insanı qorumağa, insanlığı yaşatmağa çalışmalıdır. Zənnimcə, Adil Ağa bütün həyatını bu missiyaya sərf edib.